

without difficulty, communicate with foreign specialists, establish contacts as well as share information and experience, improve their professional life-long professional qualifications, continue their education at any foreign university, or obtain an appropriate qualification abroad based on certain completed cycle of education.

Educational priorities should be shifted from the need of students to achieve a certain level of competence in professional activities to the willingness of future professionals to realize the acquired set of competencies in the surrounding reality, the ability to interact and the ability to combine their efforts in a team and compete in the labor market. The relevance of the competence approach in the system of vocational training of university students is conditioned by the entry of national education into the international educational space.

The focus on competence fundamentally changes the essence of the vocational education system, projecting a fundamentally different result.

Therefore, competence is a special property of the person to systematically, effectively and reliably perform complex professional-oriented activities in the conditions of multicultural environment.

Keywords: professional competence, educational competences, professional readiness, competence-oriented education.

REFERENCES (TRANSLITERATED)

1. Bekh, I. D., 2003. *Vykhovannia osobystosti: navch.-metod. posibnyk: u 2 kn. Kn. 1. Osobystisno oriientovanyi pidkhid: teoretyko-tekhnolohichni zasady*. Kyiv: Lybid, 280 s.
2. Dychkivska, I. M., 2004. *Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii: navch. posib.* Kyiv: Akademydav, s. 276–295.
3. Yevtukh, M. B., 1996. *Rozvytok osvity i pedahohichnoi dumky v Ukraini (kinets KhVIII persha polovyna KhIX stolittia), Avtoreferat dysertatsii doktora pedahohichnykh nauk*. Kyiv, 70 s.
4. Sokhan, L. V., Yermakova, I. H. Ta Nesen H. M., red., 2003. *Zhyttieva kompetentnist osobystosti: nauk.-metod. posib.*, Kyiv: Bohdana, 520 s.

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2020-28-422-433>

УДК: 378.015.31.041:37.011.3-052

Фрицюк Валентина Анатоліївна,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки і професійної освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
Вінниця, Україна.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6133-2656>

valentina.frytsiuk@gmail.com

СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ

Анотація. У статті доведено необхідність визначити концептуальні засади формування готовності майбутніх учителів до професійного саморозвитку відповідно до сучасних і перспективних вимог сфери освіти, теоретичного

обґрунтування й методичного забезпечення такої науково-методичної системи навчання і виховання студентів педагогічних ЗВО, яка б заповнювала прогалини підготовки майбутніх фахівців до професійного саморозвитку, давала змогу істотно підвищити рівень їхньої готовності до безперервного професійного саморозвитку. Схарактеризовано розроблену науково-методичну систему формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, яка має комплексний характер і становить єдність таких структурних компонентів: теоретико-методологічний (методологічні підходи, психологічні та дидактичні теорії); діагностичний (моніторинг становлення готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку); змістово-дидактичний (принципи структурування змісту загальнопедагогічної підготовки); методичний (моделювання комплексу професійно-педагогічних завдань, спрямованих на формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку); технологічний (авторська технологія забезпечення готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку). Доведено, що у процесі підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку важливо дотримуватися дидактичних та специфічних принципів. З основних дидактичних принципів визначено такі: науковості, зв'язку навчання з життям, свідомості й активності студентів, систематичності та послідовності. Основними специфічними принципами підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку виокремлено: принцип динамічності, керованості, цілеспрямованості, суб'єктності, діалогічності, неперервності, саморегуляції, рефлексивної спрямованості.

Ключові слова: майбутні педагоги; саморозвиток; професійний саморозвиток; готовність до безперервного професійного саморозвитку; концептуальні положення; система; принципи.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Одне з важливих завдань підготовки майбутніх педагогів у ЗВО полягає у формуванні в них ціннісного усвідомлення необхідності цілеспрямованого безперервного професійного саморозвитку; інтегративно-теоретичної підготовки, рівня одержаних професійно спрямованих знань; практично-операційної підготовки, сформованості практичних умінь і навичок, потрібних для професійного саморозвитку; сукупності індивідуально-психологічних якостей, важливих для безперервного професійного зростання й майбутньої професійної діяльності загалом; спрямованості на самоаналіз, самооцінку власного професійного саморозвитку.

Для успішного розв'язання цього завдання необхідно визначити концептуальні засади формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів відповідно до сучасних і перспективних вимог сфери освіти, теоретично обґрунтувати й методично забезпечити таку науково-методичну систему навчання і виховання студентів педагогічних ЗВО, яка б заповнювала прогалини підготовки майбутніх фахівців до професійного саморозвитку, давала змогу істотно підвищити рівень їхньої готовності до безперервного професійного саморозвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі описано різні системи підготовки вчителів, зокрема, таких авторів, як: Н. Бахмат (інформаційно-освітнє середовище закладу вищої освіти в системі дистанційного навчання) [1]; А. Гедзик

(система підготовки майбутнього вчителя технологій до викладання курсу креслення в загальноосвітніх навчальних закладах); М. Жалдак (система підготовки вчителя до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі); Л. Карташова (особистісно орієнтована система навчання основ інформаційних технологій у процесі підготовки майбутніх вчителів іноземних мов); В. Курок (цілісна система загальнотехнічної підготовки вчителя трудового та професійного навчання); В. Лабунець (методична система інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики); О. Ліннік (система підготовки майбутнього вчителя до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями початкової школи); С. Мартиненко (система підготовки вчителя початкових класів до діагностичної діяльності); Л. Михайленко (система методичної підготовки вчителя математики у вищому навчальному закладі за заочною формою навчання); Н. Морзе (система методичної підготовки майбутніх вчителів інформатики в педагогічних університетах); О. Спірін (методична система базової підготовки вчителя інформатики за кредитно-модульною технологією); І. Ткаченко (система методичної підготовки майбутнього вчителя астрономії); Р. Тягур (система роботи методичного об'єднання з підготовки вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання учнів); О. Шапран (система інноваційної підготовки майбутнього вчителя в умовах навчально-науково-педагогічних комплексів) та інші. Однак, з-поміж представлених систем немає спеціально розробленої системи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Метою статті є уточнення окремих вихідних концептуальних положень та характеристика системи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, сутність якої полягає в упорядкуванні сукупності педагогічних умов, засобів й особистісно зорієнтованих технологій, які на основі формування в студентів ціннісного ставлення до безперервного професійного саморозвитку, відповідних знань, оволодіння способами професійного саморозвитку забезпечують готовність майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. **Завдання** передбачають також, з-поміж інших, виявлення закономірностей професійного саморозвитку, на які варто зважати під час підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, оскільки вони лежать в основі визначених принципів.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

На основі аналізу наукових джерел доходимо до висновку [10; 11; 12], що підготовка майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку – це цілеспрямований комплексний процес, що передбачає оволодіння майбутніми учителями систематизованими знаннями, уміннями, професійно значущими якостями задля набуття практичного досвіду власного професійного саморозвитку. Мета підготовки майбутніх педагогів у контексті нашого дослідження – це формування протягом професійної підготовки у ЗВО їхньої готовності до безперервного професійного саморозвитку.

Для цього нами було розроблено науково-методичну систему підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Поняття системи тлумачимо як певну множину взаємопов'язаних елементів, які утворюють стійку єдність і цілісність з певними інтеграційними властивостями й закономірностями [4]. Елементом системи вважатимемо найпростішу її неподільну складову, за відсутності якої, немає самої системи. Елементи системи є взаємопов'язаними

й взаємозалежними. Тобто у разі модифікації якісних характеристик одного з елементів зазнає змін уся система. Взаємодія елементів є в такому разі інтеграційним чинником, що сприяє об'єднанню окремих складових у деяку цілісність, у чітко організовану структуру.

Зауважимо, що найважливішими ознаками системи є: структурованість, взаємозв'язок складових елементів та підпорядкованість організації системи певній меті.

Погоджуємося з науковцем Ю. Черняк у тому, що система є відображенням у свідомості дослідника властивостей об'єктів та їхніх відносин під час розв'язання завдання дослідження [13].

Л. Гаврілова, спираючись на дані Ю. Бабанського, Т. Ільїної, Н. Кузьміна та інших науковців, які вивчали системи у загальнофілософському, суспільно-історичному, психолого-педагогічному та інших аспектах, виділяє такі основні системні принципи:

- цілісність як закономірність, що демонструє системну взаємодію частин і цілого, завдяки якій з'являються нові властивості системи, відсутні в деяких її елементах, залежність кожного елемента від його місця, функцій усередині цілого;

- структурованість, ієрархічна впорядкованість: виділення в системі компонентів, елементів, форм взаємодії, а також зв'язки з підсистемами та надсистемами; зумовленість поведінки системи властивостями її структури, а не лише характеристикою її окремих елементів;

- взаємозалежність системи й середовища, оскільки система формує і виявляє свої властивості упродовж взаємодії з середовищем, будучи активним компонентом цього процесу;

- множинність опису кожної системи, оскільки через принципову складність будь-якої системи її адекватне пізнання можливе лише в побудові безлічі різних моделей, що описують деякі її аспекти [3].

Система, яку ми пропонуємо, є педагогічною. Це один з видів соціальних систем. Її особливість у тому, що в ній усе підпорядковано цілям навчання й виховання. Але вона має й усі характеристики соціальних систем, такі як: чітку внутрішню структуру, відповідну ціннісну орієнтацію тощо.

Однак варто зазначити, що в дослідженнях Н. Кузьміної [5] та інших науковців виокремлено функціональні елементи саме педагогічних систем. Такими компонентами є: гностичний, проектувальний, конструктивний, комунікативний, організаторський тощо.

Отже, науково-методична система підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку – це складне цілісне і багатоаспектне структурне утворення, функціонування якого спрямоване на формування готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку.

Важливим елементом системи є ціль (мета) як кінцевий результат, на який спрямовано процес. Метою системи вважають бажаний її кінцевий стан. У такому разі – це підвищення рівня готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Для мотиваційно-ціннісної готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку характерні спрямованість на запити майбутніх учителів щодо власного професійного саморозвитку, ціннісне усвідомлення сформованості цієї якості для майбутньої професійної діяльності, ціннісна орієнтація на безперервний професійний саморозвиток.

Для інформаційно-пізнавальної готовності характерні відповідний обсяг знань і система уявлень про сутність професійної діяльності й вимоги професії до особистості педагога, його професійних знань, умінь, навичок.

Організаційно-діяльнісна готовність характеризує здібності до саморозвитку майбутніх учителів з позицій самопізнання, праці та спілкування, що так само передбачає спроможність обирати ціль, планувати діяльність, організовувати, виконувати, регулювати, контролювати її, аналізуючи та оцінюючи результати.

Для емоційно-вольової готовності характерні показники, які віддзеркалюють сформованість у майбутніх учителів важливих особистісних якостей у контексті професійного саморозвитку: упевненості в собі, позитивної самооцінки, вольових якостей, відповідальності, працелюбності, рефлексивності, установки на самоосвіту.

Рефлексивно-оцінна готовність характеризує систему потреб майбутніх учителів щодо власного професійного саморозвитку, ціннісне усвідомлення сформованості цієї якості для майбутньої професійної діяльності [10].

Методологічний аспект підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку висвітлено в першому розділі дисертації. Методологія – інструмент пізнання; учення про пізнання дійсності в аспекті відповідної науки; теоретична основа дослідження, що дає змогу отримувати достовірну інформацію про педагогічну дійсність. А методологічний компонент концепції як продукт методологічної складової педагогічного дослідження – це різновид концептуальної моделі, що охоплює її понятійний апарат, філософське обґрунтування, загальнонаукові підходи, основоположні ідеї створення, закономірності, принципи, методи побудови, модельну структуру, тобто те, що пов'язує педагогічну дійсність з власне педагогічною концепцією цілісного професійного саморозвитку особистості майбутнього педагога.

Для визначення концептуальних засад дослідження важливо зважати на закономірності навчання, які віддзеркалюють суттєві зв'язки між освітнім і соціальними процесами, спеціально створеними або об'єктивно наявними умовами й досягнутими результатами – навченістю, вихованістю, розвиненістю особистості в конкретних її параметрах [7, с.198]. На дидактичних закономірностях засновані принципи й правила практичної педагогічної діяльності.

У визначенні закономірностей професійного саморозвитку спираємося на підхід В. Маралова, який диференціює такі закономірності саморозвитку: зростання суб'єктності індивіда; спрямованість саморозвитку; нерівномірність його та індивідуальний характер; циклічність і стадійність саморозвитку [6].

Зростання суб'єктності індивіда. На цій закономірності саморозвитку наголошує В. Слободчиков, стверджуючи, що, починаючи з підліткового віку, індивід стає суб'єктом не лише своєї життєдіяльності, а й суб'єктом саморозвитку. Саме тоді, коли особистість стає суб'єктом саморозвитку у неї з'являються значні можливості для особистісного й професійного самовизначення, що дає змогу накопичувати й актуалізувати свій внутрішній потенціал [8]. Це виявляється в здатності людини породжувати якісні й кількісні зміни у внутрішньому світі та навколишньому середовищі.

Для *спрямованості саморозвитку* характерні особливості суспільних завдань, до яких долучається особистість. Завдання можуть мати не лише просоціальні, але й асоціальні цінності. Якісна своєрідність саморозвитку диференціюється рівнем соціальної (асоціальної) активності або соціальної (асоціальної) реактивності. Варто зазначити, що особистість, саморозвиток якої здійснюється в межах виявлення соціальної (асоціальної) реактивності, може й не стати суб'єктом власного саморозвитку [6].

Нерівномірність саморозвитку та індивідуальний характер. Нерівномірність настільки є характерною для саморозвитку, наскільки й для розвитку загалом. Виявляється вона в тому, що деякі особистості в доволі юному віці стають суб'єктами саморозвитку, знають, що їм потрібно й чітко дотримуються своїх цілей. В інших цей

період настає значно пізніше, або ж не настає зовсім. Індивідуальний характер саморозвитку виявляється в неповторній траєкторії, яку обирає індивід. Для неї характерні життєві принципи, галузі, у яких саморозвиток здійснюється найбільш інтенсивно, через своєрідність цілей, життєвих стратегій особистості тощо [6].

Циклічність і стадійність саморозвитку. В. Маралов наголошує на циклах набуття особистісного досвіду, особистісного потенціалу, до якого входить усе, чого набуває особистість (знання та їх використання). Набуття й реалізація особистісного потенціалу в різних сферах буття на певних вікових етапах і є механізмом саморуку, який характеризує саморозвиток в різних формах його прояву. Під час функціонування цих циклів, виявляючи суб'єктну активність і розв'язуючи суперечності між збільшеними потребами й можливістю їх задоволення, особистість набуває тих новоутворень, які адекватно описують той чи інший вік, а також свою унікальність і неповторність [6].

Вважаємо визначені В. Мараловим закономірності саморозвитку такими, що є цілком прийнятними для характеристики й професійного саморозвитку.

Отже, під час навчання у ЗВО майбутній педагог стає суб'єктом не лише своєї життєдіяльності, а й суб'єктом саморозвитку. Саме тоді, коли особистість майбутнього педагога стає суб'єктом професійного саморозвитку, у неї з'являються значні можливості для професійного самовизначення, що дає змогу накопичувати й актуалізувати свій внутрішній потенціал. Звідси – справедливість закономірності *«зростання суб'єктності індивіда»*. Під час професійної освіти в університеті майбутні педагоги безпосередньо долучаються до важливого просоціального завдання: підготовки майбутніх педагогів до ефективної професійної діяльності. Від рівня соціальної активності студентів, звісно, залежить якісна своєрідність їхнього професійного саморозвитку. Отже, доречним є визначення закономірності *«спрямованість професійного саморозвитку»*. *Нерівномірність* готовності студентів до професійного саморозвитку та його *індивідуальний характер* засвідчують результати проведених нами емпіричних досліджень, які показали, що навіть у студентському віці значна частина майбутніх педагогів не є суб'єктами професійного саморозвитку. *Циклічність і стадійність професійного саморозвитку* також є закономірністю, оскільки саме набуття й реалізація особистісного потенціалу в різних сферах буття на певних вікових етапах і є механізмом саморуку, який характеризує професійний саморозвиток майбутніх педагогів у різних формах його прояву.

На виявлені закономірності професійного саморозвитку варто зважати під час підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Ці закономірності лежать в основі визначених принципів.

З метою забезпечення результативності формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку важливо сформулювати принципи, що віддзеркалюють основну ідею професійної підготовки майбутніх учителів у контексті досліджуваної проблеми. Необхідними вимогами до виокремлених нами принципів майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку є їхня значущість, імперативність та універсальність. Зміст вказаних принципів є абстрактним відображенням закономірностей, що зумовлює їхню важливу роль у структурі науково-методичної системи.

У процесі підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку важливо дотримуватися дидактичних та специфічних принципів. З основних дидактичних принципів виокремлено такі: науковості, зв'язку навчання з життям, свідомості й активності студентів, систематичності та послідовності.

Основними специфічними принципами підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку виокремлено: принцип динамічності,

керованості, цілеспрямованості, суб'єктності, діалогічності, неперервності, саморегуляції, рефлексивної спрямованості. Вказані принципи навчання, які диференціюємо на основі наукового аналізу навчання й співвідносимо із закономірностями процесу навчання, мають характер загальних вказівок, правил, норм, що регулюють процес навчання. Розглянуті принципи в реальному процесі підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку взаємодіють одне з одним і функціонують як цілісна система, доповнюючи й підсилюючи один одного.

Згідно з принципом динамічності, майбутні педагоги мають внутрішні сили для професійного саморозвитку, що наявні в динаміці. Він передбачає розкриття закономірностей становлення й розвитку педагогічних об'єктів, об'єктивного характеру їхньої багатоаспектності та багатоваріантності.

Згідно з принципом цілеспрямованості, усі складові процесу професійної підготовки майбутніх учителів до безперервного професійного саморозвитку мають бути скоординовані та спрямовані на досягнення єдиної мети – формування їхньої готовності до безперервного професійного саморозвитку. Цей принцип потребує чіткого уявлення про мету (підготовки майбутніх учителів до безперервного професійного саморозвитку), результат навчання (готовність до професійного саморозвитку); забезпечення усвідомленого виконання дій; проектування проміжних і кінцевих результатів підготовки до безперервного професійного саморозвитку.

Відповідно до принципу суб'єктності, безперервний професійний саморозвиток майбутніх педагогів є результатом їхньої власної активності й реалізації їхньої суб'єктної позиції [9].

Принцип діалогічності передбачає діалогічність взаємодії всіх учасників освітнього процесу, рівні можливості висловитися й бути почутим у кожного учасника [9].

Принцип зв'язку теоретичного знання з практикою (зв'язку навчання з життям) – це осмислення значущості теоретико-професійного навчання та практико-орієнтованого досвіду майбутнього фахівця в змісті професійно-педагогічної освіти, використання емпіричних знань, набутих у період проходження педагогічної практики [2]. У досліджуваній проблемі він відображений у здатності й уміннях застосовувати набуті знання для власного професійного саморозвитку. Відповідно до принципу зв'язку з практикою, майбутня професійна діяльність мала об'єктивно віддзеркалюватись у процесі підготовки майбутніх педагогів, водночас він мав чітко орієнтуватися на конкретні завдання з приводу безперервного професійного саморозвитку. Принцип єдності теоретичної та практичної підготовки передбачав взаємозв'язок та взаємозумовленість лекційних, семінарських та лабораторно-практичних занять; ефективне поєднання різних методів навчально-виховної роботи, теоретичної підготовки з педагогічною практикою й практичним утіленням їх у процесі професійного саморозвитку; практичне застосування набутих теоретичних знань щодо професійного саморозвитку. Принцип зв'язку навчання з життям передбачає, щоб процес навчання стимулюватиме майбутніх педагогів використовувати отримані знання для професійного саморозвитку в розв'язанні практичних завдань. Для цього використовували аналіз прикладів і педагогічних ситуацій з реального життя, ознайомлення студентів з практичною діяльністю шкільних учителів тощо.

Відповідно до принципу науковості передбачалося використання науково достовірних фактів та відображення сучасних досягнень науки в галузі особистісного та професійного саморозвитку, орієнтація на передові наукові досягнення в цій галузі. Принцип науковості змісту й методів навчального процесу віддзеркалює взаємозв'язок з сучасними науковими знаннями. Він втілюється в навчальних програмах і підручниках, у доборі досліджуваного матеріалу.

Принцип систематичності та послідовності забезпечує послідовність засвоєння знань, передбачає дотримання логічних зв'язків навчального матеріалу й реалізується в різноманітних формах планування (порядок вивчення деяких питань тем, що стосуються безперервного професійного саморозвитку, послідовність теоретичних та практичних занять, спрямованих на вироблення умінь і навичок безперервного професійного саморозвитку). Принцип систематичності й послідовності в оволодінні основами професійного саморозвитку надає системного характеру навчальній діяльності майбутніх педагогів, теоретичним знанням, практичним вмінням.

Принцип систематичності і послідовності передбачає викладання і засвоєння знань у певному порядку, системі. Він потребує логічної побудови як змісту, так і процесу навчання, що виражається у дотриманні низки правил. Наприклад, матеріал, що подається, планується, ділиться на логічні розділи – теми, встановлюючи порядок і методику роботи з ним; у кожній темі треба встановити змістовні центри, виділити головні поняття, ідеї, структурувати матеріал; під час вивчення курсу встановлювати зовнішні та внутрішні зв'язки між теоріями, законами, фактами [7].

Принцип свідомості і активності учнів у навчанні – один з головних принципів сучасної дидактичної системи, згідно з якою навчання ефективно тоді, коли учні виявляють пізнавальну активність, є суб'єктами діяльності [7, с. 204]. Принцип свідомості і активності студентів передбачає їхню суб'єктність в навчальному процесі. Це обґрунтовується тим, що активність особистості за своєю природою соціальна і суб'єктна. Вона є інтегрованим показником її спрямованості і діяльної сутності [8]. Це виражається у нашому дослідженні у тому, що майбутні педагоги усвідомлюють мету професійного саморозвитку, планують і організують свою діяльність, спрямовану на оволодіння методами й прийомами саморозвитку, вміють себе перевірити, виявляють інтерес до знань, ставлять проблеми і вміють шукати їх розв'язання.

Активності і свідомості в навчанні можна домогтися, на думку П. Підкасісто, якщо: спиратися на інтереси майбутніх педагогів і одночасно формувати мотиви навчання (у цьому контексті – мотиви професійного саморозвитку); залучати студентів до розв'язання проблемних ситуацій, в проблемне навчання, в процес пошуку і вирішення наукових і практичних проблем; використовувати такі методи навчання, як дидактичні ігри, дискусії; стимулювати колективні форми роботи, взаємодію студентів у навчанні [7].

Особистісно-професійний саморозвиток педагогів у професійній діяльності ефективно і досить масово відбувається в спеціальній системі педагогічної підтримки, в якій педагог і його оточення постають як взаємозадіяні і відносно самостійні суб'єкти освітньої діяльності, стверджує Б. Фішман [9]. У цій системі створюється структура умов і факторів, необхідних зрілої, творчої, духовно-моральної, професійно розвиненої особистості педагога.

Тому, на нашу думку, майбутні педагоги будуть успішно підготовлені до майбутньої професійної діяльності в контексті безперервного професійного саморозвитку, якщо на основі аналізу змісту психолого-педагогічної підготовки вчителів, аналізу особливостей практичної діяльності педагогів з урахуванням соціально-економічних умов розвитку суспільства буде обґрунтована, розроблена та впроваджена в освітній процес ЗВО науково-методична система підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Отже, розроблена науково-методична система формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку має комплексний характер і становить єдність таких структурних компонентів: теоретико-методологічний (методологічні підходи, психологічні та дидактичні теорії); діагностичний (моніторинг становлення готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного

саморозвитку); змістово-дидактичний (принципи структурування змісту загальнопедагогічної підготовки); методичний (моделювання комплексу професійно-педагогічних завдань, спрямованих на формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку); технологічний (авторська технологія забезпечення готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку).

Підсумовуємо, що розроблена нами науково-методична система підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку базується на таких концептуальних положеннях:

– у складних суспільних умовах швидких змін, глобального оновлення не лише технологічної бази, а й ціннісної та інших сфер, загострюється проблема відповідності майбутніх педагогів потребам безпосередньої діяльності; розв'язання цієї проблеми варто шукати в площині безперервного професійного розвитку й саморозвитку особистості; ця проблема насамперед стосується підготовки педагогічних кадрів, адже саме вони є носіями й передавачами загальнолюдських цінностей молодому поколінню; усе це засвідчує значущість готовності до безперервного професійного саморозвитку для майбутніх педагогів;

– ефективність розробленої науково-методичної системи забезпечує її опора на методологічні підходи: акмеологічний, аксіологічний, антропоцентричний, діяльнісний, компетентнісний, культурологічний, особистісний, синергетичний, системний, суб'єктний, що віддзеркалюють фундаментальні тенденції розвитку сучасної педагогічної освіти;

– під час розробки цієї системи зважали на закономірності, дидактичні й специфічні принципи професійного саморозвитку;

– особливістю розробленої науково-методичної системи є особистісна зорієнтованість, оскільки вона передбачає врахування індивідуальної траєкторії навчання кожного студента, за якої кожен може обрати власний темп і напрям професійного саморозвитку;

– пропонується науково-методична система спирається на обґрунтовані організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку;

– відповідно до запропонованої науково-методичної системи, ефективність підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку забезпечують розробка та впровадження технології забезпечення готовності студентів до професійного саморозвитку;

– метою системного впровадження організаційно-педагогічних умов і технології є підвищення рівня готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку;

– моніторинг становлення готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку забезпечує спеціально розроблена методика комп'ютерного діагностування;

– професійну підготовку майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку визначено як процес, де інтегруються їхня мотиваційно-ціннісна, інформаційно-пізнавальна, організаційно-діяльнісна, емоційно-вольова та рефлексивно-оцінна готовність до безперервного професійного саморозвитку;

– пропонується науково-методична система підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку відрізняється від інших такими авторськими елементами: структурою досліджуваного поняття; методикою діагностики готовності; обґрунтованими організаційно-педагогічними умовами та

–

розробленою технологією забезпечення готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Отже, запропонована нами система підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку дає потрібні уявлення про стратегію відповідної професійної підготовки студентів: містить інформацію про структуру професійної підготовки та характер взаємозв'язку навчальних предметів у цій системі; стає підставою розроблення педагогічно доцільного інструментарію, спрямованого на діагностику та формування безперервного професійного саморозвитку; дає змогу виділити етапи та визначити педагогічні умови реалізації відповідної підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку на кожному з етапів. А відтак, сутність системи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку полягає в упорядкуванні сукупності педагогічних умов, засобів й особистісно зорієнтованих технологій, які на основі формування в студентів ціннісного ставлення до безперервного професійного саморозвитку, відповідних знань, оволодіння способами професійного саморозвитку забезпечують готовність майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Перспективи подальших досліджень полягають у подальшій роботі над технологічним аспектом забезпечення ефективного функціонування розробленої системи.

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / REFERENCES (TRANSLITERATED)

1. Бахмат, Н. В., 2018. Інформаційно-освітнє середовище закладу вищої освіти в системі дистанційного навчання. *Наукові записки [Нац пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова]. Серія: Пед. Науки / упоряд. Л. Л. Макаренко*. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. Вип. 137.
2. Будник, О. Б. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності, *Дисертація доктора педагогічних наук: 13.00.04*. Житомир. 2015. 552 с.
3. Гаврілова, Л. Г., 2014. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій: монографія. Київ : *Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова*, 403 с.
4. Кузьмин, В. П., 1982. Исторические предпосылки и гносеологические основания системного подхода. *Психологический журнал*, 3, №4, с. 41-51.
5. Кузьмина, Н. В. и Реан, А. А., 1993. Профессионализм педагогической деятельности. Санкт-Петербург. 172 с.
6. Маралов, В. Г. Общие закономерности и возрастные особенности саморазвития личности [online]. In: *Cherepovets State University Bulletin* 65 (2015), 4. Доступно: <<http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0168-ssoar-46846-2>>.
7. Пидкасистый, П. И., 1998. Педагогика. Учебное пособие для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей. Москва: Педагогическое общество России. 640 с.
8. Слободчиков, В. И., 2000. Психология развития человека. Москва: Школьная пресса, 416 с.

9. Фишман, Б. Е., 2004. Педагогическая поддержка личностно-профессионального саморазвития педагогов в профессиональной деятельности: *диссертация доктора педагогических наук: 13.00.08*. Москва, 453 с.
10. Фрицюк, В. А., 2016. Професійний саморозвиток майбутнього педагога : монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 368 с.
11. Фрицюк, В. А., 2016. Структура готовності до безперервного професійного саморозвитку майбутніх педагогів. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки : збірник наукових праць / За ред. проф. Анатолія Ситченка*. Миколаїв : МНУ імені В.О. Сухомлинського, 3 (54), с. 173-177.
12. Фрицюк, В. М., 2014. Професійний саморозвиток майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Музична педагогіка: актуальні проблеми теорії та практики*. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», с. 57-61.
13. Черняк, Ю. И., 1975. Системный анализ в управлении экономикой. Москва: Экономика, 193 с.

SYSTEM OF PREPARATION OF FUTURE TEACHERS FOR CONTINUOUS PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT

Valentina A. Frytsiuk,

doctor of Pedagogical Sciences, Professor,

Professor of the Department of Pedagogy and Vocational Education

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,

Vinnitsia, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6133-2656>

valentina.frytsiuk@gmail.com

Abstract. The theoretical analysis of philosophical and psychological studies on the issue of personality development and self-improvement gave the opportunity to determine self-development of a personality as purposeful, systematic, highly organized and creative activity, the process of purposeful creative changes by personality of one's own spiritual values, moral and ethical, activity-and-practical, sensual, intellectual, characterological features for the most successful achievement of life purposes and more effective implementation of human and social aims. Professional self-development is determined as conscious human activities aimed at full self-realization as a personality in the social sphere that is identified by a profession. The concept of training future teachers to continuous professional self-development is based on the following statements: the personality of a student of a pedagogical higher educational institution is viewed as the subject of one's own professional development that should be implemented regarding his interests, beliefs and abilities; the professional self-development of a future teacher – the integration of personal and professional components of professional development of a student from critical or passive level of readiness to continuous professional self-development – to basic or creative level that enables complete disclosure of every component of the readiness; the positive dynamics of the formed readiness of a future teacher to professional self-development is implemented by providing organizational and pedagogical conditions and the introduction of the developed technology. It is also based on the desire of each personality to continuous professional self-development. In the article, the basic didactic principles, notably scientific, connection of learning with life, consciousness and activity of students, systematicity and consistency are

defined. The main specific principles of preparation of future teachers for continuous professional self-development are defined, namely, the principle of dynamism, controllability, purposefulness, subjectivity, dialogicity, continuity, self-regulation and reflexive orientation.

Keywords: prospective teachers; self-development; professional self-development; readiness for continuous professional self-development; concept; system; principles.

REFERENCES (TRANSLITERATED)

1. Bakhmat, N. V., 2018. Informatsiino-osvitnie seredovyshche zakladu vyshchoi osvity v systemi dystantsiinoho navchannia. *Naukovi zapysky [Nats ped. un-tu im. M. P. Drahomanova]. Serii: Ped. Nauky / uporiad. L. L. Makarenko. Kyiv: Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova. Vyp. 137.*
2. Budnyk, O. B., 2015. Teoretychni i metodychni zasady profesiinoi pidgotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do sotsialno-pedahohichnoi diialnosti, *Dysertatsiia doktora pedahohichnykh nauk: 13.00.04. Zhytomyr. 552 s.*
3. Havrilova, L. H., 2014. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv muzyky zasobamy multymediinykh tekhnolohii : monohrafiia. Kyiv: *Vydavnytstvo NPU im. M. P. Drahomanova, 403 s.4.*
4. Kuz'min, V. P., 1982. Istoricheskie predposylki i gnoseologicheskie osnovaniia sistemnogo podhoda. *Psihologicheskij zhurnal. T. 3, No 4. S. 41-51.*
5. Kuz'min, V. P., 1982. Istoricheskie predposylki i gnoseologicheskie osnovaniia sistemnogo podhoda. *Psihologicheskij zhurnal, 3, #4, s. 41 51.*
6. Kuz'mina, N. V. i Rean, A. A., 1993. *Professionalizm pedagogicheskoi dejatel'nosti. Sankt-Peterburg. 172 s.*
7. Maralov, V. G. Obshhie zakonomernosti i vozrastnye osobennosti samorazvitija lichnosti [online]. In: Cherepovets State University Bulletin 65 (2015), 4. Dostupno: <<http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0168-ssoar-46846-2>>.
8. Pidkastyj, P. I., 1998. Pedagogika. Uchebnoe posobie dlja studentov pedagogicheskikh vuzov i pedagogicheskikh kolledzhej. Moskva: Pedagogicheskoe obshhestvo Rossii. 640 s.
9. Slobodchikov, V. I., 2000. *Psihologija razvitija cheloveka. Moskva: Shkol'naja pressa, 416 s.*
10. Fishman, B. E., 2004. Pedagogicheskaja podderzhka lichnostno-professional'nogo samorazvitija pedagogov v professional'noj dejatel'nosti: *dissertacija doktora pedagogicheskikh nauk: 13.00.08. Moskva, 453 s.*
11. Frytsiuk, V. A., 2016. Profesiinyi samorozvytok maibutnoho pedahoha : monohrafiia. Vinnytsia : TOV «Nilan LTD», 368 s.
12. Frytsiuk, V. A., 2016. Struktura hotovnosti do bezperervnoho profesiinoho samorozvytku maibutnikh pedahohiv. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.O. Sukhomlynskoho. Pedahohichni nauky : zbirnyk naukovykh prats / Za red. prof. Anatoliia Sytchenka. Mykolaiv : MNU imeni V.O. Sukhomlynskoho, 3 (54), s. 173-177.*
13. Frytsiuk, V. M., 2014. Profesiinyi samorozvytok maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva. Muzychna pedahohika: aktualni problemy teorii ta praktyky. Vinnytsia: TOV «Nilan LTD», s. 57-61.
14. Chernjak, Ju. I., 1975. Sistemnyj analiz v upravlenni jekonomikoj. Moskva: Jekonomika, 193 s.